

УДК 37.015.31:613

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.312195>

Надія Дудник, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Світлана Береза, старший викладач
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ІННОВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті проаналізовано актуальність здоров'язбережувальних напрямів розвитку особистості у організації виховного процесу. Для розгляду подано проблему налагодження співпраці освітніх закладів та громадськості з використанням інноваційних методів. Уточнено зміст понять "валеологічне виховання", "ментальне здоров'я", "здоров'язбережувальні заходи" з урахуванням досліджень сучасних науковців та педагогів-практиків. Висвітлено завдання валеологічного виховання, які мають актуальність для гармонійного розвитку особистості, виокремлено думки відомих психологів, педагогів щодо особливостей дитячого мислення, усвідомлення валеологічних цінностей. Подано для обговорення способи використання інновацій в процесі організації розвивального середовища, підкреслено важливість системного застосування практичних і теоретичних методів виховання.

Ключові слова: валеологічне виховання; організація виховного процесу; ментальне здоров'я; STEM-освіта.

Лім. 12.

Nadiia Dudnyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Svitlana Bereza, Senior Lecturer of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

INNOVATIONS IN THE PROCESS OF ORGANISATION OF VALEOLOGICAL EDUCATION

The article analyses the relevance of health-preserving directions of personality development in the organisation of the educational process. The problem of establishing cooperation between educational institutions and the public using innovative methods is presented for consideration. The content of the concepts of "valeological education", "mental health", "health-preserving measures" is clarified with due regard for the research of modern scientists and practitioners. The article highlights the tasks of valeological education that are important for the harmonious development of the individual, highlights the opinions of well-known psychologists and pedagogues on the peculiarities of children's thinking and awareness of valeological values. The ways of using innovations in the process of organising a developmental environment are presented for discussion, the importance of systematic application of practical and theoretical methods of education is emphasised. The study identifies the advantages of introducing new nutritional requirements according to the E. Klopotenko system in educational institutions, applying the project "Play, don't be afraid" as an activity-based approach to improving children's mental health, and using STEM education techniques in working with preschool children. Attention is drawn to the partial programme "Education for Sustainable Development of Preschool Children" in order to find ways to combine the achievements of technical and informational progress with the need to take into account the individual development needs of each child in the conditions of preschool education. The study presents ways of establishing cooperation between educational institutions and the public in the process of improving both the conditions of organisation of the developmental environment and the ways of interaction of all participants in the educational process on the way to forming the valeological competences of the preschool age personality. The prospect of pedagogical influence on the process of improving the developmental environment by introducing innovations in education, supplementing the content with new partial programmes in order to preserve children's health, develop their worldview towards the harmonious coexistence of nature and human, taking care of their own health, strengthening physical and mental state in crisis conditions is presented.

Keywords: valeological education; organisation of the educational process; mental health; STEM education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кризові зміни у політичному житті нашої країни, економічні труднощі, соціальна напруга позначилися на психологічному здоров'ї кожної родини, тому завдання валеологічного характеру стають актуальними. Взаємодія людини й природи, підтримка та зміц-

нення фізичного стану, збереження ментального здоров'я у дітей ставлять перед педагогами і батьками завдання у розвитку філософії буття людини, де валеологічні цінності формуються з ранніх років.

Сучасна освіта звертає увагу на використання досягнень фізіологів, психологів, педагогів для забезпечення цілісного підходу здоров'язбережуваль-

них технологій, у впровадження інновацій щодо підтримки ментального здоров'я дітей в кризових умовах. Зміст Базового компонента дошкільної освіти, програма “Я у Світі” виокремлює напрями розвитку “Особистість дитини”, “Дитина у природному довкіллі”, в яких приділено увагу валеологічному вихованню. Адже з дошкільного віку важливо закладати основи світогляду особистості, формувати корисні звички, розвивати знання, вміння про гармонію співіснування людини та природи.

Активізація самостійного мислення, усвідомлення своєї значимості у соціумі та світі тварин й рослин у дошкільному дитинстві служить основою у самовихованні. “Дитина прагне більшої автономності, для неї важливо продемонструвати оточенню свої зрілі можливості, вона пишається своїми вдалими діями” [2, 183]. Педагогічні умови систематичного і цілісного підходу у процесі виховання сприяють розвитку світоглядних засад валеологічних цінностей. Програми для малюків структуровані відповідно до календарних змін, враховують регіональні особливості розвитку господарства, диференційовані відповідно до когнітивних та фізичних можливостей малюків, циклічно доповнюють знання від простого до складного у пізнавальній та дослідницькій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами наукових досліджень валеологічної культури у царині педагогіки, психології та медицини займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: Н. Гавриш [5], Л. Берне, М. Амосов, О. Богомолец, Е. Торндайк, Т. Андрюшенко [1], В. Бусленко, Г. Беленька, Ю. Бойчук [6], В. Вернадський, М. Єфименко, В. Нестеренко [8], О. Кононко [12], М. Машовець, М. Монтесорі [9], Р. Павелків [10], О. Пометун [5], Т. Піроженко [11] та ін. Філософ і мудрець Авіцена (980–1037) зазначав: “Головним скарбом життя є здоров'я і щоб його зберегти, треба багато що знати” [3, 7]. Дослідження теорії розумового розвитку дітей дошкільного віку відомого американського психолога Едварда Торндайка (1874–1949) визначають послідовні етапи (три закони) ефективного здобуття знань як суб'єктивної потреби індивіда: закон готовності (фізіологічної, потреби у здобутті знань), закон вправи (теорія і практика, дослідження, експериментування), закон ефекту (відкриття) [1, 67]. Отже, питання валеологічного характеру мають для людства глобальне значення, а дошкільний вік у вихованні індивіда є ключовим, бо закладає основи світогляду людини, яка розуміє цінність власного здоров'я, володіє знаннями про його збереження, формує прихильне ставлення до гармонійного співіснування з природним довкіллям.

М. Монтесорі (1870–1952) у праці “Освіта і мир” звертає увагу на те, що науковці та педагогіки практики доклали зусиль до створення розвиваль-

ного середовища для дітей дошкільного віку і “дитина не сказала “дякую”, але вона відкрила нам прихований скарб людської душі. У дитині збережена “велич та сила людства, застереження і надія” [9, 91]. Педагогиня вважає дитину “вінцем Господа” і закликає людство звернути увагу на створення спеціальних розвивальних майданчиків для самостійної дослідницької діяльності дошкільників, які розвиваються у гуманних умовах індивідуального поступу як у розумовому, так і соціальному напрямі. М. Монтесорі підкреслювала важливість спільної діяльності педагогів, батьків, громадськості у вихованні дитини: “Завдання захищати дитину водночас є завданням виховувати й перевищувати дорослих, – зусилля, спрямоване на охорону нашого найбільшого скарбу. Кожне нове відкриття, що поліпшує життя дорослого, повинно бути присвячене й життю дитини” [9, 98]. М. Монтесорі бачила велику місію відбудови гуманних взаємин людей та світу природи у співпраці людства над проблемами створення спеціального розвивального середовища для дітей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Спеціалісти, які займаються вивченням здоров'я людини та розробляють стратегії його збереження і зміцнення з періоду дошкільного розвитку (медики, психологи, педагоги, фізіологи, філософи), співпрацюють з метою створення освітніх стратегій та програм, які допоможуть дитині розвинути знання, сформувати навички, закласти основи світогляду, де валеологічні цінності становитимуть основу світорозуміння особистістю власного життя у гармонії з природою. Важливим завданням є комплексний підхід до створення сучасного розвивального середовища, де дитині подаються знання про світ природи, екологію, гігієну, фізичну культуру, біологію людини, починаючи з дошкільного віку. Діяльнісний підхід до практичного застосування здоров'язберезувальних педагогічних технологій створює передумови подальшого розвитку і прогресу людства, де особистість відчуватиме щастя від свого буття у кожен період зростання, починаючи з дошкільля.

Метою нашої статті є виокремлення напрямів валеологічного виховання в організації діяльності педагога з дітьми дошкільного віку в умовах ЗДО, актуалізація організації розвивального середовища з використанням інновацій.

Виклад основного матеріалу. Для вироблення у дошкільників валеологічних знань, умінь, а згодом і компетенцій, які допоможуть підтримувати власне здоров'я, доглядати за своїм тілом, орієнтуватися у власних фізіологічних змінах організму, допомагають педагоги та батьки. Валеологічні знання у наступності їх передачі та практичній діяльності набувають смислу і сприймаються як здоров'язберезувальні правила організації життє-

діяльності. Виховання позитивного ставлення з дитячих років до валеологічних цінностей у наступні періоди шкільного життя набувають усвідомленості, систематизуються, стають світоглядними.

Ментальне здоров'я – “це стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя” [6, 50]. У психології термін “здоров'я” як металічне має трактування суб'єктивного відчуття індивіда, під час якого може реалізуватися власний потенціал, уможливує здатність впоратися із життєвими стресами, продуктивно і плідно здійснювати самореалізацію. У фізіологічних показниках термін “здоров'я” містить медичні ознаки функціонування психіки і тіла людини у “не тільки відсутності хвороб (болю та безсилля), а й наявності у неї достатньої кількості енергії, ентузіазму і настрою для виконання чи завершення розпочатої справи” [6, 25].

У дошкільній педагогіці розглядається термін “здоровий спосіб життя” як поняття цілеспрямованої раціонально організованої діяльності, що спрямована на збереження та зміцнення здоров'я і має моральну складову у бажанні до самовдосконалення. Завданнями педагогіки є процес налагодження заходів у реалізації ідеї здорового способу життя у педагогічно створеному середовищі у період сензитивний (найсприятливіший). В. Нестеренко пише: “Дошкільний період є найбільш сприятливим для формування здорового способу життя. У дошкільному дитинстві закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси особистості дитини, закладається певна база знань і практичних навичок здорового способу життя” [8, 140].

Психологи зауважують на важливості формування здорового способу життя дитини у комплексному підході, де поєднано спостереження за діяльністю дорослих, добірка інформації для пізнання світу і себе в ньому з метою вироблення свідомого ставлення до навколишньої дійсності. Педагоги презентують дітям знання людства про природу, її закономірності, виховують бережливе ставлення до неї, відчуття спільності людини та природи. Поступово формуються знання про власне здоров'я, вміння досліджувати світ навколо, розуміти свої фізичні можливості, розвивати свідоме ставлення до змін у природі, вміння вести спостереження за рослинами, тваринами.

Важливо, щоб пізнавальна діяльність дошкільників застосовувалася у практиці, переосмислювалася і формувала компетенції у валеологічному світогляді. Адже сучасні діти мають низку проблем зі здоров'ям як вродженого, так і набутого характеру через екологічні проблеми, генетичні та спадкові хвороби. Педіатри фіксують збільшення дитячих захворювань: алергії, психо-соматичні відхи-

лення, проблеми з опорно-руховою системою, серцево-судинною тощо. Дошкільникам необхідні спеціальні умови та профілактичні заходи у підтримці якості власного здоров'я, знання зі створення умов для власної безпеки, цінності здорового харчування, вироблення звички перебувати на свіжому повітрі, вміння одягатися відповідно до сезону і погоди, відчувати смак поживної їжі, радість руху, розуміння доцільності режимних моментів у життєдіяльності.

Наука валеологія (лат. valeo – бути здоровим і грец. logos – учення, наука) працює над формуванням, збереженням та зміцненням здоров'я людини у духовному, психічному, фізичному і соціальному плані. Валеологія об'єднала досягнення медицини, фізіології, психології, гігієни, спеціальної педагогіки, теорії та практики дошкільного виховання, сімейної педагогіки тощо. Особливість валеології у сучасному освітньому процесі полягає в актуалізації знань особистості з раннього віку про стан власного здоров'я, вміння зберігати і підтримувати фізичне, емоційне, психологічне благополуччя. А ще розвиток самосвідомості людини, вироблення світоглядних орієнтирів, філософії гармонійного буття людини у світі людей та природи.

Збереження і зміцнення власного здоров'я вимагає спеціальних знань та оволодіння способами створення умов для урівноваженого співжиття людини у природному довкіллі. У вихованні дитини дошкільного віку є певні передумови для розвитку усвідомлення норм здорового способу життя: в ранньому та молодшому дошкільному віці – через зовнішній вплив дорослих та прийняття режимних моментів. У середньому та старшому віці дошкільнята за допомогою практичних навичок, розвитку мислення формують світоглядні засади, усвідомлюють користь здоров'язбережувальних заходів.

Освітні програми для ЗДО як першої освітньої ланки людини планують цілеспрямовані за змістом та циклічністю проведення заходів популяризації здорового способу життя, формуючи світоглядну стратегію людини, починаючи з дошкільного дитинства. Так, освітня лінія “Особистість дитини” з комплексної програми розвитку дитини раннього та дошкільного віку “Я у Світі” завданнями розвитку дитини п'ятого року життя вбачає формування таких компетенцій: “Обізнаність із будовою свого тіла, гігієнічними навичками за його доглядом; належністю до певної статті; продуктами харчування; основними показниками власного здоров'я, цінністю здоров'я для людини; уміння виконувати основні рухи та гімнастичні вправи; застосовувати здобуті знання, вміння і навички щодо збереження здоров'я, не зашкоджуючи як власному, так і здоров'ю інших людей; дотримання правил безпеки життєдіяльності” [2, 160].

Освітня лінія “Дитина у природному довкіллі” передбачає поступальні стосовно віку завдання з “формування уявлень про природу планети Земля та Всесвіт, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля” [2, 192]. Спрямованість знань дитини у підготовці до самостійного буття визначає завдання для педагога, який “спрямовує освітній процес на освоєння дитиною правил безпечної поведінки у природі, уміння їх дотримуватися... у дитини формується цілісне уявлення про довкілля та взаємозв’язки людини і природи” [2, 184]. У вихованні якостей характеру дитини програма виокремлює: сприйнятливність, допитливість, самостійність, самовладання, гідність, справедливість, відповідальність, креативність.

Одним із інноваційних напрямів у валеологічного вихованні дітей в нашій країні у 2020 р. стала створена і реалізована програма реформи харчування в освітніх закладах. Починаючи з 2022 р. зміни харчування торкнулися і ЗДО: впроваджується нове меню, розроблене провідними спеціалістами української кулінарії під керівництвом відомого експерта Є. Клопотенка. Новації щодо вдосконалення якості харчування мають на меті формування валеологічних цінностей через розширення палітри смаків дітей, введення корисних продуктів у раціон для вироблення здорових звичок у споживанні їжі в період сенсорної активності.

“Реформа шкільного харчування – не лише про те, що наші діти їстимуть у садочках і школах. Вона має більш глобальну мету: допомогти тим, від кого залежить майбутнє країни, бути здоровими, щодня робити вибір на користь збалансованого харчування і достатньої фізичної активності, відмовлятися від шкідливих звичок”, – зазначила О. Зеленська у щорічному звіті щодо впровадження реформи системи харчування в Україні [7]. О. Зеленська курує процес впровадження нового підходу до способів залучення дітей до здорового харчування в освітніх закладах, вивчаються можливості та вдосконалюються умови матеріального і технологічного забезпечення ЗДО.

Громадськість по-різному реагує на зміни, проте тенденція пропагування здорової їжі є стратегічно важливою з урахуванням проблеми розвитку новацій у кулінарії, де здешевлення продуктів харчування призводить до використання харчових добавок, термічної обробки їжі, що шкідливо впливає на здоров’я. Медики б’ють на сполох через зростання захворювань з раннього віку дітей, які пов’язані з нездоровими звичками у харчуванні. Педагоги як організатори освітнього процесу відіграють важливу роль у розвитку світогляду дитини, адже закладають основи мислення, розвивають сенсоріку, формують звички. Спільна просвітницька діяльність ЗДО та батьків, громадськості до-

поможуть виробити стратегію популяризації валеологічних цінностей.

Організація життєдіяльності дитини у ЗДО повинна містити не тільки теоретичний матеріал про здоров’язбереження, а й долучати дитину до процесу саморозвитку, пояснювати важливість фізичної активності, раціонального харчування, дбайливого ставлення до власного здоров’я. Дорослим необхідно популяризувати корисні звички на особистому прикладі, застосовувати здоров’язберувальні правила у життєдіяльності.

За умови системності використання правил здорового харчування, фізичної активності, дбайливого ставлення до природи, у дітей сформується світогляд, у якому домінуватимуть валеологічні цінності. Р. Павелків зазначає важливість розвитку мотиваційної сфери у формуванні самосвідомості дитини дошкільного віку відповідно до потреб та інтересів: “Протягом дошкільного дитинства мотиви поведінки суттєво змінюються: спонукання, які діяли епізодично і розрізнено, перетворюються на певну систему мотивів, ... починають розвиватися суспільні мотиви – бажання принести користь людям” [10, 270]. Психолог диференціює процес розвитку мотивів поведінки, яка включає валеологічні цінності у родинній традиції ведення життя, проведення спільних здоров’язберувальних заходів у ЗДО педагогами, медиками, психологами, що дають змогу усвідомити та прийняти “розуміння доцільності та значущості біологічних та матеріальних потреб та стимулів, коли вибудовується світогляд дитини на основі “Я-концепції” [10, 271].

У загальних напрямках розвитку дитини дошкільного віку О. Кононко виокремлює перший, який спрямований на “набуття дитиною загальних уявлень про своє тіло; основні його функції; розвиненість рухової активності, вміння оцінювати свою вправність; вміння орієнтуватися в показниках свого здоров’я-нездоров’я, знання засобів самозбереження та самопомоги” [12, 63]. Отже, для створення індивідуальних умов у колективній діяльності дітей в ЗДО педагог повинен враховувати знання та уміння кожного вихованця, поступально розширювати поле знань себе щодо доцільності дотримання правил гігієни, здорового харчування, фізичної активності в гармонії співжиття і спостереження за природою як довкіллям, яке потрібно берегти і любити.

У процесі формування компетенцій дитини дошкільного віку, крім знань про власне здоров’я, система валеологічних знань включає інформацію про життя на планеті Земля, раціонального використання її ресурсів, вміння милуватися красою природи, любити і берегти рідний край. Другий аспект валеологічних цінностей “встановлює залежність здоров’я (власного та рідних) від стану

природи довкілля, може прогнозувати позитивні і негативні наслідки своєї діяльності для природного довкілля” [2, 194]. У вихованні дітей середнього та старшого дошкільного віку стає важливим розвиток волі, формування рис характеру, які дають відчуття щастя і задоволення від раціонального вибору продуктів, розуміння користі діяльності людини у природному довкіллі.

В останні роки дошкільна освіта все активніше застосовує новачки, які мають на меті сформувати компетенції дитини. Так, стає популярною STEM-освіта, яка передбачає поєднання нових досягнень у технологіях, активне використання Інтернет-ресурсів та практичну діяльність дітей, які можуть аналізувати знання, комбінувати їх для самостійного, творчого застосування.

Проблеми екології, здоров'я людини набувають важливості у стратегії розвитку людства. В освітній практиці щораз більш популярним стає курс “Освіта для сталого розвитку дошкільнят”, який реалізує стратегію гуманістичної педагогіки “емпауермент” (з англ.) – надихання до дії. Діяльнісний підхід до процесу виховання дошкільників автори програми подають у трьох лініях розвитку: перша має на меті формувати соціальні взаємини у життєдіяльності, друга – у розвитку економічної грамотності, а третя полягає в екологічній культурі: “В усвідомленні старшими дошкільниками необхідності збереження ресурсів Землі та особистої причетності до майбутнього суспільства і природи” [5, 16]. У розв'язанні валеологічних завдань виховання дітей з дошкільного віку автори курсу орієнтуються на кращий досвід провідних європейських країн, де програма сталого розвитку успішно впроваджується з початку ХХІ ст.

Парціальна програма “Сталий розвиток для дошкільників” (О. Пометун, Н. Гавриш, О. Саприкіна) актуалізує проблеми валеологічного виховання. “Освітній процес покликаний допомогти дітям не тільки уявляти своє бажане майбутнє, а й активно його наближати. Бажання й надалі піклуватися про власне довкілля та оточення виникає на основі інформації про значення власних дій та оцінку результатів” [5, 15]. Програма робить акцент на подачі педагогом проблеми, яка знайде емоційний відгук у дітей, потім вихователь допомагає сформулювати завдання для усунення проблеми у доступних дітям засобах, методах дій, надихає дошкільників, скеровує зусилля, спонукає до самостійного вибору рішень.

Програмні завдання та рекомендації в організації дитячого розвитку передбачають вивчення природи, основи функціонування організму людини, виокремлення знань про користь їжі, сну, фізичних вправ, що з дошкільного віку формує світогляд дитини у напрямі здорового способу життя. У вихованні дошкільників, починаючи із середнього

дошкільного віку, коли уможливується критичне мислення, важливо звертати увагу на розвиток екологічної свідомості та формування позитивного ставлення до здорової їжі, активності у фізичній культурі, бережливому ставленню до світу природи. Виховний процес здійснюється як на спеціальних заняттях, так і під час прогулянок, ігор, спостережень за працею дорослих, у догляді за тваринами й рослинами у куточку живої природи. Під час діяльності образно-логічне мислення стає наочно-дійовим, відбувається практичне засвоєння, уточнення, розширення, систематизація та узагальнення емпіричних уявлень дітей.

У цьому році інноваційним проектом у валеологічному вихованні була медіаініціатива “Гратися і не боятися”, яка організована представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні разом зі співачкою Світлоною Тарабаровою, психологінею Світлоною Ройз та експерткою дошкільної Соломією Бойкович в межах ініціативи Першої леді України з впровадження Всеукраїнської програми ментального здоров'я “Ти як?”. Медіапартнери проекту 1+1 media та медіасервіс MEGOGO [4].

Педагоги ознайомилися з матеріалами та методичними рекомендаціями проекту “Гратися і не боятися” в організації музичних ігрових занять для дошкільників, які мали цільове призначення у підтримці ментального здоров'я. Вони розроблені у співпраці з ВГО “Асоціація працівників дошкільної освіти” за підтримки Міністерства освіти і науки України. Заняття охоплювали такі теми: “Ми всі різні, але маємо спільні ознаки”, “Мої та твої емоції”, “Рухаємося і завмираємо”, “Спостерігаємо та творимо”, “Ми – одна дружня сім'я”.

Проект “Гратися і не боятися” адресований дошкільникам і покликаний поліпшувати їхнє ментальне здоров'я у складний час розвитку нашого суспільства, коли тривоги і загроза небезпеки дестабілізують емоційний стан дорослих та дітей. Доречними були відеоматеріали, які мали музичний супровід, рухливі ігри, соціальні вправи педагога і дітей як спільну розвагу.

Розвивальні вправи допомогли вихователям та батькам дітей створити приємне дозвілля, об'єднати у спільних розвагах, навчити приймати і регулювати прояви емоцій, розвивати навички соціальної взаємодії, не стресувати під час повітряних тривог, вчитися керувати власними емоціями, довіряти друзям. Такі вправи педагоги використовували щоденно в першій половині дня з метою створення позитивної психо-емоційної атмосфери у дитячому колективі, допомагали виробити корисні звички у фізичній активності на початку робочого дня, сформувати навички та вміння для підтримки ментального здоров'я.

У забезпеченні ефективності виховної діяльності педагоги обирали індивідуальні методи впливу

на дитину, показувати функціональність спеціальних спортивних знарядь для заняття спортом (м'ячі, халахуб, кегля, скакалка, перекладина, драбина), вчити дитину раціонально одягатися (бавовняна тканина одягу, вільні рухи) та носити правильне взуття (кросівки, чешки). Педагог повинен володіти знаннями про використання сучасних засобів, використовувати новачі, зокрема програму "Гратися, не боятися", проводити заняття за системою STEM-освіти.

Висновки. Цінність здоров'я, вироблення свідомого ставлення до його збереження закладає основи ментального здоров'я, яке в сучасних умовах є важливим показником загального благополуччя дитини дошкільного віку для подальшого розвитку її валеологічної культури. Залучення педагогів до інтерактивних занять на свіжому повітрі, проведення рухливих ігор, популяризація здорового харчування стає основою у формування валеологічних цінностей, які закладаються у дошкільному дитинстві. Дитина краще аналізує організацію власної життєдіяльності з раціональним використання природних ресурсів, розвитком можливостей організму, отриманням задоволення від фізичних вправ, перебування на свіжому повітрі. Дошкільники середнього віку потребують керівництва діяльністю з боку дорослих. В умовах організації в ЗДО діти мають сформувати навички режимних моментів, під час занять з фізичної культури, на прогулянках, у рухливих іграх оздоровлюватися, здобувати знання про можливості власного організму, прагнути вдосконалити себе, отримувати задоволення від фізичної активності та володіти знаннями щодо переваг здорового способу життя, формуючи власну валеологічну культуру.

Сучасні освітяни застосовують інноваційні технології, парціальні програми, де валеологічні компетенції формують світогляд дітей з метою поліпшення якості життєдіяльності як у фізичному, так і моральному, соціальному напрямі. Гра дітей дошкільного віку є природним середовищем пізнання дійсності і себе у ній, в якій моделюється реальність, апробуються різні схеми виконання творчих завдань, знаходяться шляхи реалізації моделей соціальної поведінки. Розвивальні функції гри стають важливими способом вироблення світогляду, а довольна участь дітей у грі мотивує до розумової діяльності, у ній активізується аналітичне мислення, виховуються культурологічні цінності здорового збережувального спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрющенко Т.К. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я в дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук :13.00.08. Київ, 2007. 258 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" / наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. 5-те вид., виправл. Київ : Світоч, 2021. 456 с.

3. Вислови видатних людей про здоров'я та здоровий спосіб життя. URL: <http://hptu14.com.ua/news/315-vyslovy-vydatnykh-liudei-pro-zdorov-ia-ta-zdorovyi-sposib-zhyttia.html>

4. Гратися і не боятися: дієві поради для вихователів та батьків дошкільнят (2024). URL: <https://numo.mon.gov.ua/gratisya-i-ne-boyatisya>

5. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / авт.: Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ : "ЛІРА", 2014. 120 с.

6. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. Харків : Вид. Рожко С.Г., 2017. 488 с.

7. Зеленьська О. Чого вдалося досягти у реформуванні системи харчування в освіті (2023). URL: <https://moz.gov.ua/uk/2023-chogo-vdalosja-dosjagti-u-reformuvannja-sistemi-harchuvannja-u-zakladah-osviti>

8. Нестеренко В.В. Проблема виховання у дошкільників навичок здорового способу життя. *Наука і освіта*. № 9. 2015. С. 138–143.

9. Освіта і мир. Праці Марії Монтессорі. Київ : 7ЦБ, 2023. 166 с.

10. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 375 с.

11. Програма "Освіта для сталого розвитку". URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2343-programa-doshkilyatam-osvitu-dlya-stalogo-rozvitku>

12. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення : навчально-методичний посібник / авт. кол-в: Кононко О.Л., Луценко В.О., Нечай С.П., Плохий З.П. та ін. Київ : "Імекс-ЛТД", 2013. 260 с.

REFERENCES

1. Andryushchenko, T.K. Formuvannya tsinnisnogo stavlennya do vlasnoho zdorovya v ditey starshoho doshkilnoho viku [Formation of value attitude to own health in children of senior preschool age]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 2007. 258 p. [in Ukrainian].

2. Bazova prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku "Ya u sviti" [Basic programme of preschool child development "I am in the world"]. (Ed.). O.L. Kononko. Issue. 5. Kyiv, 2021. 456 p. [in Ukrainian]

3. Vyslovy vydatnykh lyudey pro zdorov'ya ta zdorovyy sposib zhyttia [Statements of famous people about health and healthy lifestyle]. Available at: <http://hptu14.com.ua/news/315-vyslovy-vydatnykh-liudei-pro-zdorov-ia-ta-zdorovyi-sposib-zhyttia.html> [in Ukrainian].

4. Hratysya i ne boyatysya: diyevi porady dlya vykhovateliv ta batkiv doshkilnyat [Play and don't be afraid: effective advice for educators and parents of preschoolers]. (2024). Available at: <https://numo.mon.gov.ua/gratisya-i-ne-boyatisya> [in Ukrainian].

5. Doshkilnyatam – osvita dlya staloho rozvytku [Education for Sustainable Development for Preschoolers: a teaching and methodological guide for preschool educational institutions]. N. Havrysh, O. Saprykina, O. Pometun; Dnipropetrovsk, 2014. 120 p. [in Ukrainian].

6. Zahalna teoriya zdorovya ta zdorovyzberezhennya: kolektyvna monohrafiya [General theory of health and health protection: a collective monograph]. (Ed.). Y.D. Boychuk. Kharkiv, 2017. 488 p. [in Ukrainian].

7. Zelenska, O. (2023). Choho vdalosya dosyahty u reformuvanni systemy kharchuvannya v osviti [What has been achieved in reforming the nutrition system in education].

Available at: <https://moz.gov.ua/uk/2023-chogo-vdalosja-do-sjagti-u-reformuvannja-sistemi-harchuvannja-u-zakladah-osviti> [in Ukrainian].

8. Nesterenko, V.V. (2015). Problema vykhovannya u doshkilnykiv navychok zdorovoho sposobu zhyt'tya. Nauka i osvita [The problem of teaching preschoolers healthy lifestyle skills. Science and education]. No. 9. pp. 138–143. [in Ukrainian].

9. Osvita i myr. Pratsi Marii Montessori [Education and Peace. The works of Maria Montessori]. Kyiv, 2023. 166 p. [in Ukrainian].

10. Pavelkiv, R. & Tsyhupalo, O. (2011). Dytyacha psykhohiyya: navch. Posib [Child psychology: a textbook]. Kyiv, 375 p. [in Ukrainian].

11. Prohrama "Osvita dlya staloho rozvytku" [The Education for Sustainable Development Programme]. Available at: <https://oplatforma.com.ua/article/2343-programa-doshkl-ny-atam-osvtu-dlya-stalogo-rozvitku> [in Ukrainian].

12. Formuyemo u starshykh doshkilnykiv tsilisne svitobachennya: navchalno-metodychnyy posibnyk [Forming a holistic worldview in senior preschoolers: a study guide]. Kononko O.L., Lutsenko V.O., Nechay S.P., Plokhyy Z.P. et al. Kyiv, 2013. 260 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.07.2024

УДК 78.071.2(477) "XX"

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.312179>

Ірина Гринчук, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва
факультету мистецтв

Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Піднято проблему актуалізації та практичного наповнення тематики науково-пошукової діяльності студентів – майбутніх вчителів музичного мистецтва. Тезу проілюстровано на прикладі основних етапів підготовки й апробації результатів магістерського дослідження, проведеного під нашим керівництвом, предметом якого є використання зразків українського музичного фольклору у виховній роботі зі школярами різновікових груп. Вважаємо, що означена тематика є актуальною для сучасного освітньо-виховного процесу, для формування культурної та громадянської самоідентифікації шкільної і студентської молоді.

Ключові слова: український музичний фольклор; фахова підготовка вчителя музичного мистецтва; науково-пошукова діяльність.

Лім. 10.

Iryna Hrynychuk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Musicology and Methods of Music Art Department
of the Faculty of Arts,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

UKRAINIAN MUSICAL FOLKLORE AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL RESEARCH

The article deals with the problem of actualization and practical filling of the subject of research activities of students – pre-service teachers of musical art. The subject matter is illustrated by the example of the main stages of preparation and approval of the results of the master's research conducted under our supervision. Its subject is the use of samples of Ukrainian musical folklore in educational work with schoolchildren of different age groups.

The main approaches to the usage of samples of Ukrainian musical folklore in modern artistic space have been highlighted. The analysis of the problem based on musicological sources and Internet content has been given. A brief analysis of methodological approaches regarding the place and role of folklore samples in modern educational practice has been presented.

Attention is focused on the methodological aspects of using musical folklore in educational work with schoolchildren of different age groups. There have been presented examples of the developed and tested actual forms of its representation in work with preschool and school audiences in educational and extracurricular activities. Examples of the usage of samples of musical folklore of the winter and spring ritual cycle while working with schoolchildren of different age groups have been given. Attention is focused on the main areas of the activity of the creative workshop "ETNOKREATORS": local history research group, decorative and applied art group, folklore ensemble, theatre group.

The results of the study testified to the successful approbation of the experimental methodology, which combined traditional and new forms of organizing extracurricular activities of schoolchildren of different age groups. An effective factor was the organization of interaction between the family, the educational environment and the parish community. It